

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.fpvmv.umb.sk/politickevedy>

Autor(i) / Author(s): Harpáň Michal
Článok / Article: Literatúra a politika v symbióze komparatívneho výskumu / Literature and Politics in the Symbiosis with Comparative Research
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

HARPÁŇ, M. 2011. Literatúra a politika v symbióze komparatívneho výskumu. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 14, č. 1, 2011. ISSN 1338 – 5623, s. 141 – 146. Dostupné na internete: http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2011/HARPAN.pdf.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

LITERATÚRA A POLITIKA V SYMBIÓZE KOMPARATÍVNEHO VÝSKUMU

Michal Harpáň*

ŠUŠA, I. – PRANDO, P.: *Občiansko-politická literatúra v súvislostiach*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2010, 108 s. ISBN 978-80-8083-961-1

Politologička Dr. **Patrizia Prando**, PhD. z Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela (FPVaMV UMB) a literárny komparatista a translátológ PhDr. **Ivan Šuša**, PhD. z Oddelenia prekladateľstva a tmočníctva Katedry slovenského jazyka a literatúry Fakulty humanitných vied (FHV) uvedenej univerzity, vydali nedávno publikáciu pod názvom *Občiansko-politická literatúra v súvislostiach* s podtitulom *K počiatkom talianskej a slovenskej občiansko-politickej literatúry*.

Autori približujú počiatky tohto typu literatúry v oboch krajinách – teda (na dnešnom) Slovensku a na Apeninskom polostrove. Obe krajiny sa v období humanizmu a renesancie, (ktoré tvorí základ knihy) nachádzali v odlišnom štátno-politickom útvare, v odlišných spoločensko-politických problémoch, no obidve zápasili s rôznymi problémami, ktoré sa snažili zhmotniť do teoretických politicko-literárnych diel. Z historického pohľadu má tento typ literatúry v Taliansku dlhodobú tradíciu, najmä vo vzťahu tém vláda - ľud a vláda - panovník. Témy, ktorým sa väčšina autorov uvedeného obdobia na Apeninskom polostrove venovala, boli najmä kríza vlád jednotlivých mestských štátov a v rámci nich boj o moc, štát a štátne formy (najmä vzťah republiky a monarchie), nadvláda cudzích panovníkov, štát a etika, štát a náboženstvo a ideologické pozadie fungovania štátu. V období humanizmu sa v politických traktátoch do popredia dostávali aj otázky, súvisiace s vládou, miestom a úlohou

---

* Prof. Dr. Michal Harpáň pôsobí ako riadny profesor na Katedre slovakistiky Filozofickej fakulty Univerzity v Novom Sade v Srbsku a na Oddelení prekladateľstva a tmočníctva Katedry slovenského jazyka a literatúry Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, e- mail: michal.harpan@umb.sk.

vladára v štáte a vytváranie obrazu (ideálneho) vladára.

Pokiaľ ide o stredoeurópsky kontext, prvé stopy humanizmu v tomto regióne badať v 14. storočí, a to vo výraznom spojení práve s talianskym humanizmom (návšteva **Francesca Partrarcu**, politika **Cola di Rienza** v Prahe na pozvanie cisára **Karola IV.**) a na teritóriu dnešného Slovenska najmä zásluhou kráľa **Mateja Korvína** (vládol v období rokov 1458-1490) a mal už črty renesančného vladára (**Korvín** obhajoval záujmy štátu proti tureckej expanzii a proti anarchii uhorských feudálov, a aj z hľadiska kultúrneho), ktorý sa snažil napojiť našu kultúru, a do istej miery aj politiku na vtedajšie európske dianie (pozval na svoj dvor historikov a spisovateľov **Antonia Bonfiniho**, **Marzia Galeotta** či **Pietra Ransana**). Ako uvádzajú autori, jeho orientácia na Apeninský polostrov nemala len osobný charakter (vzal si za manželku dcéru neapolského kráľa **Ferranda I. – Beatrice d’Aragona**), ale aj celospoločensko-výchovný, napr. založenie Academie Istropolitany v roku 1465 a jej otvorenie v roku 1467 po vzore Boloňskej univerzity (so svojimi protischolastickými tendenciami). Mnohí uhorskí študenti študovali v Padove a v Boloni, neskôr aj v Krakove a vo Viedni. Na teritórium dnešného Slovenska sa tak z Apeninského polostrova dostalo hnutie nová zbožnosť, v tal. *devotio moderna*), zakladali sa mestské školy a akadémiie, ktoré povolávali najslávnejších a najkvalitnejších učiteľov, rovnako aj súkromné knižnice, zásobované antickými a humanistickými autormi, neskôr vznikla kníhtlač a v dôsledku toho sa začali vydávať knihy týmto spôsobom. Hlavný prúd humanizmu a renesancie však prišiel na Slovensko v 16. storočí. Šírenie tohto myšlienkového filozofického a literárneho prúdu bolo v našej histórii spojené s reformáciou feudálneho spôsobu života, štátneho centralizmu a cirkvi.

V slovenskej (najmä latinsky písanej) občiansko-politickej literatúre sú základnými politickými témami okrem tureckej invázie a protihabsburských tendencií (najmä v kontexte odporu voči stredovekému feudálnemu systému a katolicizmu) najmä témy boja za usporiadanú centralizovanú monarchiu. Ako analyzujú **Šuša** a **Prando**, protitureckú problematiku spracúvajú **Pavol Rubigal**, **Abrahám Cebanius**, **Juraj Purkircher** a **Šebastián Ambrózy**, neskôr **Ján Bocatius** (ktorého tvorba je rôznorodá, z hľadiska naznačenej témy je príznačná zbierka Päť kníh uhorských básní z roku 1599, vychádzajúca aj z témy protitureckých bojov Martove alebo vojenskej básne), náboženské pomery kritizuje **Juraj Purkircher**, šľachtu a dvorský život **Juraj Koppay**. „*V niektorých dielach cítiť i zárodky slovensko-slovanských národných emancipačných tendencií a ich obrany (napríklad ako uvádza Ján Mišianik, v prípade Jána*

Filického už môžeme hovoriť o Slovákov - Slovanovi, za ktorého sa považoval, resp. ako dokazuje pri polemike s talianskym básnikom **Sphettim**, ktorý sa kriticky vyjadroval na adresu Slovanov“.

Autori však v publikácii venujú najväčšiu pozornosť dvom najvýznamnejším osobnostiam literatúry a filozofie obdobia tzv. renesančného humanizmu – **Martinovi Rakovskému** a **Niccolovi Machiavellimu** a ich dielam. Ako píšú, aj keď sa **Rakovský** v tieni „florentského sekretára“, ako **Machiavelliho** nazývali, nezviditeľnil až tak, ako by si to bol nepochybne zaslúžil, teda v širšom, nadnárodnom či v európskom kontexte, patrí medzi osobnosti, ktoré si zaslúžia našu zvýšenú pozornosť – či už z hľadiska literatúry, dejín, filozofie alebo politológie. Obaja spomenutí autori totiž prišli s úvahami, ktoré objasňujú nielen vtedajšiu politiku a politické myslenie, ale pre nás, súčasníkov, aj s cenným historickým a literárnym dokladom danej doby. Veď mnohé, najmä teoretické premisy a zdôvodnenia sú s istými modifikáciami aplikovateľné a všeobecne platné i dnes. Sú rovnako dôležitým prínosom pre politické vedy, ako aj pre literatúru. **Machiavelli** a **Rakovský** sa pozreli na politiku optikou vtedajšej zložitej politicko-spoločenskej i ekonomicko-sociálnej situácie obyvateľstva v oboch krajinách. Využili vlastné praktické politické skúsenosti, čím svoje idey zhmotnili do konkrétnejšej podoby. I keď nepôsobili vo vrcholových funkciách v štáte (**Machiavelli** bol sekretárom Florentskej republiky, **Rakovský** pisárom Uhorskej komory), boli však v každodennom styku s politikou a s reálnymi problémami krajiny a ľudu. Jednotlivé otázky a problémy politiky a štátu nepertraktovali len v úzkom meradle, teda v rámci „malej“ politiky, ale všímali si aj „veľkú“ politiku a neraz sa púšťali do zložitých štátno-politických úvah. Mimochodom, obaja autori venovali svoje diela panovníkom (**Machiavelli Mediciovcom**, konkrétne **Lorenzovi** a **Rakovský** kráľovi **Maximiliánovi**) ako politickú príručku, politické evanjelium, podľa ktorého by sa mali riadiť.

Autorskej dvojici sa podarilo naplniť cieľ – zamerať sa na hlavné myšlienkové a tematické východiská zrodu občiansko-politickej literatúry, zhmotnenej najmä do už spomínaných osobností, teda **Niccola Machiavelliho** a **Martina Rakovského** (konkrétne na štát a vladára) a vypracovať myšlienkovú a tematickú komparáciu (v rámci toho si všímať tematické a svetonázorové špecifiká), spoločné a rozdielne prvky, a to hlavne v súvislosti s danou spoločensko-politickou situáciou, či rozdielnymi svetonázorovými a politickými názormi. Vychádzali z hypotézy, že obaja autori majú rovnaký cieľ – sú za silný, centralizovaný štát, ale odlišujú sa prístupom a metódami ako chcú tento cieľ

dosiahnuť. Autorský tandem – **Šuša** a **Prando** – nepostupovali spôsobom deskripcie jednotlivých politických diel, ale zameriavali sa na určitú tému, napr. štátne zriadenie, tú potom analyzovali, komentovali a porovnávali. Na základe konkrétnych analýz danú tému „uzatvorili“ (jedna téma je napríklad rozptýlená aj v troch **Machiavelliho** knihách a to značne nesystematicky) a následne ju systematizovali. Autori tiež poukázali na konkrétne javy, ktoré zistili pri analýze (protirečenia a animozity niektorých myšlienok autora na tú istú tému vo viacerých knihách). Za základ analýzy si zobrali nasledujúce občiansko-politické diela oboch autorov: **Niccolò Machiavelli** – *Vladár a Úvahy o prvej dekáde Tita Lívia* (a čiastočne aj *Vojenské umenie*) a **Martin Rakovský** – *O rozvrstvení obyvateľstva a príčinách štátnych prevratov* a *O svetskej vrchnosti*. Samozrejme, vychádzali aj z ďalších parciálnych diel.

Za najväčší prínos práce považujem najmä komparatívny pohľad na idey **Machiavelliho** a **Rakovského**. Autori na základe ich minucióznej práce s textom (aj s konkrétnymi ukážkami a prehľadne vypracovanými tabuľkami pre čitateľa, čo tiež oceňujem) prišli k jednoznačným záverom (analyzujúc štát, štátne zriadenie, úlohu a funkciu vladára) – na základe ich analýzy napríklad pripomínajú, že **Machiavelli** a **Rakovský** za „vzorového panovníka“ považujú muža, ktorý je zbožný, udatný, čestný a ľudský, aj keď, ako funkčne dodávajú, v prípade **Machiavelliho** nemožno uvedené vlastnosti chápať jednoznačne, najmä v duchu jeho alibistickej politiky, že človek sa má obrátiť na tú stranu, kam fúka vietor. Obaja autori sa podľa **Šušu** a **Prando** myšlienkovy i tematicky zhodli v niektorých parciálnych otázkach, súvisiacich s politikou a štátom, konkrétne v otázke sprisahaní a vzbúr. *„Aj keď Rakovský venoval otázke prevratov v knihe O rozvrstvení obyvateľstva a príčinách štátnych prevratov pomerne rozsiahlu časť (takmer celú tretiu časť knihy) a Machiavelli len nepatrnú (jednu kapitolu v knihe Úvahy o prvej dekáde Tita Lívia), obaja hodnotia vzbury a sprisahania ako možný spôsob ohrozenia štátu a prechod moci z rúk jedného panovníka do rúk druhého. Machiavelli uplatňuje skôr pragmatický prístup (opäť na základe exkurzov do minulosti vlastných politických skúseností a deskriptívnou metódou), Rakovský jednotlivé zmeny dokumentuje na politologickom a teologickom základe. Rakovský svoje názory o štátnych prevratoch čerpá z Aristotela, ale opiera sa aj o reformačných autorov tej doby, ako napr. Lauterberg, Melanchton či Cruciger.“* Ako teda vidieť z uvedenej komparácie, aj keď sa **Machiavelli** a **Rakovský** v istých, najmä parciálnych otázkach zhodujú, „vo fundamentálnej ideologickej, filozofickej a politologickej rovine ide jednoznačne o samostatné, rozdielne a

navzájom nesúvisiace koncepcie vnímania politiky, štátu a vládára.“

Za pozitívne z hľadiska slovenskej literárnej histórie považujem i to, že v publikácii sa objavujú (a následne sú aj analyzované) diela autorov, najmä talianskej proveniencie, ktoré sú v slovenskom, resp. stredoeurópskom kontexte málo známe či dokonca neznáme. Autori približujú práce **Bartolomea Sacchiho**, najmä so svojim dielom O pravom vládarovi (De vero principe, resp. De principe), spomeňme aj prácu O najlepšom meste (De optimo cive), **Francesca Patriziho** s dielom O kráľovstve a kráľovských inštitúciách (De regno et regis institutione), nasledujú **L. B. Alberti**, **B. Platina**, **M. Palmieri** či **G. Pontano**. **Šuša** a **Prando** vnímajú jednotlivé osobnosti v kontexte, zaraďujú ich do jednotlivých literárno-historických období a na základe analýzy ich textov ich usúvzťažňujú s danou témou.

I keď je publikácia tematicky naviazaná na obdobie humanizmu a renesancie, autori ju dokázali napojiť na súčasné obdobie – čo sa nestáva vždy, ba naopak, je to skôr rarita. Osobne ma zaujala najmä časť o machiavellizme (v zmysle zneužitia **Machiavelliho** myšlienok), najmä vo vzťahu k fašistickému režimu či využitie ideí **Machiavelliho** v diele a ideách **Altiera Spinelliho**, autora Ventotenského manifestu a zakladateľa Európskeho federalistického hnutia (tejto tematike sa venuje najmä politologička **Patrizia Prando**, ktorá vydala v roku 2010 na FPVaMV monografiu o osobnostiach talianskeho európskeho federalizmu).

Pozitívne hodnotím i praktické využitie publikácie. Na oboch fakultách je totiž uvedená téma súčasťou študijných plánov – je určená predovšetkým pre študentov, ktorí sa zaoberajú dejinami slovenskej a talianskej literatúry v odbore slovenský jazyk a literatúra a taliansky jazyk a kultúra v rámci odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo, filozofiou a politológiou (ide najmä o predmety občiansko-politická literatúra, staršia slovenská literatúra, interpretácia literárnych textov a literárna komparatistika na FHV UMB a dejiny politických teórií na FPVaMV UMB). Navyše, za prínosné považujem aj obohatenie témy o „cudzí“ (taliansky) aspekt a rovnako i komparatívne spracovanie práce (o talianskej občiansko-politickej literatúre vyšlo v slovenskom kontexte málo odborných monografií a učebníc, aj preto je tu zastúpené funkčne hľadanie súvislostí – analógií, ale i diferencií medzi oboma literatúrami daného obdobia, ako aj medzi jednotlivými autormi, zdôraznil by som najmä vzťah slovenskej latinsky písanej humanistickej literatúry a talianskej kultúry a literatúry).

Práca má logické a prehľadné členenie, je odporúčaná. Obsahuje dostatočné množstvo zdrojov, je vidieť, že autori pracovali aj s mnohými zahraničnými (najmä talianskymi) zdrojmi, čo je tiež potrebné hodnotiť pozitívne (obaja autori študovali, resp. neskôr absolvovali niekoľko vedeckých pobytov v Taliansku). Za dôležité a originálne považujem i presahy medzi literatúrou a politológiou – autori ich zvládli tak, aby sa obe zložky navzájom dopĺňali. Verím, že originálna komparatívna práca **Ivana Šušu** a **Patrizie Prando** si nájde dostatok čitateľov – či už v odbornej societe, ako aj medzi študentmi politológie, literatúry, filozofie a práva.